

Introducere

În ultimele decenii, cercetările asupra abuzului și neglijării copilului au devenit tot mai numeroase, concentrându-se pe identificarea factorilor de risc, evaluarea intervențiilor, eficacitatea serviciilor furnizate și a programelor destinate prevenirii recurenței episoadelor de rele tratamente aplicate minorului. Cu toate eforturile depuse de către decidenți – politicieni, agenții guvernamentale, poliție, justiție, biserică și societatea civilă – pentru a limita impactul distructiv al maltratării copilului, acest fenomen rămâne o problemă gravă și persistentă la nivel global. Ignorat mult timp de instituțiile competente, riscul abuzului și/sau neglijării copilului a fost scos la lumină de cercetările internaționale, care au evidențiat furnizarea frecventă a unor servicii incomplete sau inadecvate, ce pot genera situații nedorite. Complexitatea fenomenului și a factorilor asociați, precum și dificultatea prevenirii lui, contribuie la incapacitatea sistemului de protecție de a implementa măsuri eficiente.

Recent, conceptul de recurență a maltratării copilului a atras tot mai multă atenție din partea specialiștilor, fiind abordat interdisciplinar. În contextul actual, în care studiile despre episoadele repetitive de maltratare a copilului sunt cvasi-inexistente în România, scopul lucrării de față este de a analiza acest fenomen complex și cu incidență ridicată.

Lucrarea este structurată în două părți. Prima parte tratează aspecte teoretice privind abuzul și neglijarea copilului, recurența acestor incidente și evaluarea riscului în domeniul protecției copilului. A doua parte prezintă trei studii realizate în cadrul cercetării mele doctorale, inclusiv unul desfășurat în patru județe din regiunea de nord est a României (Iași, Neamț, Suceava și Botoșani) și în județul Vrancea, situat în regiunea de sud est. Cele trei studii prezentate au fost realizate în cadrul cercetării mele doctorale, având ca scop analiza detaliată a recurenței abuzului și neglijării copilului. Aceste studii au avut ca scop analiza detaliată a recurenței și neglijării copilului, reprezentând un suport esențial pentru formularea concluziilor și recomandărilor din teză.

Primul capitol oferă o scurtă incursiune socio-istorică, privind modul în care abuzul copilului a fost perceput și gestionat în diferite țări. Sunt explorate cauzele și teoriile explicative, precum și tipologiile abuzului și neglijării copilului. De asemenea, sunt analizate consecințele psihosociale, în special cele pe termen lung, cum ar fi comportamentul delinvent sau relațiile disfuncționale din viața de adult a victimelor.

Capitolul al doilea abordează recurența episoadelor de abuz și/sau neglijare, punând accent pe definițiile termenului și pe incidența acestuia, inclusiv în contexte precum reintegrarea copilului în familie sau închiderea cazului. Sunt prezentate cele mai frecvente forme de abuz recurente și câteva date referitoare la situația din România, oferind o perspectivă asupra contextului local.

Capitolul al treilea tratează evaluarea riscului în cazurile de abuz și neglijare discutând conotațiile noțiunii de risc, factorii determinanți și modelele de evaluare consensuale și actuariale. Sunt oferite perspective utile pentru practicienii și decidenții din domeniu.

A doua parte a cărții cuprinde trei studii realizate prin intermediul metodologiei cantitative. Primul studiu analizează baza de date a DGASPC Iași, evidențiind problemele semnalate, sursele notificărilor și cazurile recurente de abuz și neglijare înregistrate într-un an calendaristic.

Al doilea studiu creionează profilul familiilor în care s-au produs episoade recurente de abuz și/sau neglijare, examinând variabile precum vârsta și genul copilului, mediul de proveniență, numărul copiilor în familie, nivelul educațional în familie și statutul socio-economic.

Al treilea studiu evaluează riscul recurenței abuzului și/sau neglijării în familie, folosind Scala pentru Evaluarea Riscului Recurenței Abuzului și/sau Neglijării în Familie (SRRANF) în cinci județe din România. Versiunea originală a instrumentului este Ontario Family Risk Assessment și se regăsește în Manualul de instrumente utilizate în sistemul de protecție a copilului din Ontario, Canada (Child Protection Tools Manual. A Companion to the Child Protection Standards in Ontario – 2007). Instrumentul Ontario Family Risk Assessment a fost preluat de la Children's Research Centre (CRC) din Wisconsin USA și a fost adaptat, testat de către specialiștii de la Bell Canada Child Welfare Research Center, Faculty of Social Work, University of Toronto, în 2005. În urma corespondenței avute, Children's Research Centre (CRC) mi-a

acordat permisiunea de a utiliza acest instrument în scop de cercetare, în data de 16.09.2011.

Cercetarea a permis analiza preliminară a fidelității și validității scalei, contribuind la adaptarea acesteia pentru serviciile sociale de protecția copilului din România. În plus, au fost identificate direcții pentru perfecționarea scalei, incluzând integrarea observațiilor de teren ale asistenților sociali. Ultimul capitol al lucrării evidențiază valoarea teoretică și aplicativă a celor trei studii realizate, prin integrarea rezultatelor în dinamica fenomenului abuzului și/sau neglijării. Este subliniată importanța evaluării riscului de recurență a unui episod de abuz și/sau neglijare ținând cont de costurile sociale și economice ale asistării victimelor. Evaluarea (prospectivă) a riscului de recurență poate fi articulată cu elaborarea unor strategii coerente, al căror impact să fie proiectat pe termen lung. Aceste strategii ar trebui să includă seturi de măsuri care să vină în sprijinul familiilor vulnerabile și, prin aceasta, să permită economisirea în investițiile privind contracararea efectelor abuzului și neglijării copilului.

Ca urmare a studiilor realizate, autoarea prezentei lucrări propune următoarea definiție a recurenței: situația în care abuzul și/sau neglijarea unui copil (sau a altui copil din aceeași familie) se repetă, fie după semnalarea și evaluarea inițială, fie în timpul intervenției, fie după închiderea cazului, indiferent dacă acesta a fost considerat fondat, confirmat sau neconfirmat în prima etapă. Această definiție a recurenței reprezintă un punct de plecare esențial pentru analiza detaliată a fenomenului și dezvoltarea unor intervenții mai eficiente.

Cartea se adresează cercetătorilor, profesioniștilor din domeniul protecției copilului, asistenților sociali, psihologilor și tuturor celor implicați în intervențiile destinate prevenirii și gestionării cazurilor de abuz și neglijare a copilului. De asemenea, reprezintă un instrument util pentru decidenți, practicieni și instituții guvernamentale sau nonguvernamentale care activează în domeniul protecției drepturilor copilului.

Capitolul 1

CADRUL TEORETIC GENERAL PRIVIND ABUZUL ȘI NEGLIJAREA COPILULUI

În acest capitol, pornind de la incursiuni socio-istorice în diverse societăți (Anglia, Scoția, Statele Unite ale Americii etc.), se evidențiază principalele abordări concepționale și semnificații care însoțesc abuzul și neglijarea copilului. În continuare, sunt prezentate paradigme și evoluția acestora în domeniul asistenței sociale și tipologii ale abuzului asupra copilului. Capitolul se încheie cu prezentarea consecințelor, în special a celor de lungă durată, cum ar fi comportamentul delinvent sau relațiile disfuncționale din viața de adult a victimelor.

1.1. Despre abuzul asupra copilului: scurtă incursiune socio-istorică în diferite țări

Prima Societate pentru Prevenirea Abuzului la Copii a luat naștere în 1883, în Statele Unite ale Americii. În Anglia, Societatea Națională pentru Prevenirea Cruzimilor asupra Copiilor (*The National Society for the Prevention of Cruelty to Children* – NSPCC) a fost înființată în anul 1889 și a avut succes în organizarea campaniilor publice și politice care a condus la elaborarea primelor acte normative menite să reducă fenomenul abuzului asupra copilului și să dea putere agențiilor publice să protejeze copilul. Activitățile NSPCC au fost de mare importanță deoarece s-au pus bazele practicii terapeutice și culturii profesionale în protecția copilului (Parton, 2002).

Ultima parte a secolului al XIX-lea și prima parte a secolului al XX-lea sunt în multe privințe perioadele care au oferit elementele fundamentale pentru ceea ce s-a dezvoltat recent în domeniul protecției copilului. În perioada Primului Război Mondial, abuzul copilului a dispărut ca subiect de îngrijorare socială până a fost „redescoperit” de medicii pediatri americani ca „sindromul copilului bătut”, datorită publicației influente a lui Henry Kempe și a colegilor săi din Denver, Colorado. Nu victimele, supraviețuitorii, grupurile comunitare sau mișcarea feministă, ci profesioniștii din domeniul medical sunt cei care au adus problema copilului abuzat din nou în atenția publicului.

CUPRINS

LISTA FIGURILOR	9
LISTA TABELELOR	11
INTRODUCERE	13
CAPITOLUL 1	
CADRUL TEORETIC GENERAL PRIVIND ABUZUL ȘI NEGLIJAREA COPILULUI	17
1.1. Despre abuzul asupra copilului: scurtă incursiune socio-istorică în diferite țări	17
1.2. Cauze ale abuzului și neglijării copilului. Evoluția teoriilor explicative	21
1.3. Definirea și descrierea conceptelor de abuz, neglijare, maltratare, în literatura de specialitate și în documente legislative	26
1.4. Principalele forme ale abuzului și neglijării copilului	30
1.5. Consecințe ale abuzului și neglijării copilului	45
CAPITOLUL 2	
RECURENȚA EPISOADELOR DE ABUZ ȘI/SAU NEGLIJARE A COPILULUI ÎN RAPOARTE, STUDII ȘI CERCETĂRI DE SPECIALITATE	49
2.1 Accepțiuni ale termenului de recurență	49
2.2 Incidența recurenței episoadelor de abuz și/sau neglijare a copilului. Date din literatura de specialitate	56
2.2.1 Recurența incidentelor de abuz și/sau neglijare după reintegrarea copilului în familia de origine	58
2.2 Recurența incidentelor de abuz și/sau neglijare după închiderea cazului	61
2.2.3 Recurența cazurilor de abuz și/sau neglijare a copiilor rămași în familie	62
2.2.4 Rata recurenței în funcție de persoana care semnalează abuzul sau neglijarea copilului	62
2.3 Cele mai frecvente forme de abuz și neglijare care revin în sistemul de protecție a copilului	63

2.4. Situația privind cazurile de abuz și neglijare a copilului în România.....	66

CAPITOLUL 3

EVALUAREA RISCULUI ÎN SISTEMUL DE PROTECȚIE A

COPILULUI	69
3.1. Conotații ale noțiunii de risc în asistența socială	69
3.2 Implicații ale evaluării riscului în luarea unei decizii în sistemul de protecție socială.....	73
3.2.1 Modelul ecologic de luare a deciziilor	75
3.3 Factori de risc versus factori de protecție asociați cu recurența episoadelor de abuz și/sau neglijare a copilului în mediul familial	80
3.3.1 Factori de risc asociați cu recurența episoadelor de abuz și/sau neglijare a copilului	80
3.3.2 Factori de protecție.....	86
3.4 Tipuri de instrumente de evaluare a riscului în sistemul de protecție a copilului	87
3.4.1 Instrumente bazate pe consens.....	88
3.4.2 Instrumentele actuariale.....	91

CAPITOLUL 4

STUDIUL DE ANALIZĂ ȘI INTERPRETARE A BAZEI

DE DATE DE LA CARE A PORNIT IDENTIFICAREA

CAZURILOR RECURENTE DE ABUZ ȘI/SAU NEGLIJARE

A COPILULUI	94
4.1 Obiective operaționale	94
4.2. Metodologie de cercetare	94
4.3. Analiza bazei de date	96
4.4. Concluzii	103

CAPITOLUL 5

PROFILUL FAMILIILOR ÎN CARE AU AVUT LOC INCIDENTE

REPETATE DE ABUZ ȘI/SAU NEGLIJARE..... 104 |

5.1. Obiective operaționale	105
5.2. Metodologia de identificare a familiilor recurente în coportamentul abuziv și/sau neglijent față de copil	106
5.3 Caracteristici ale familiilor cu incidente recurente de abuz și/sau neglijare a copilului	109
5.4 Mecanismul recurenței episoadelor de abuz și/sau neglijare a copilului în sistemul serviciilor de asistență socială.....	119
5.5 Concluzii	124

CAPITOLUL 6

SCALA PENTRU EVALUAREA RISCULUI RECURENȚEI ABUZULUI ȘI/SAU NEGLIJĂRII COPILULUI ÎN FAMILIE (SERRANF). DATE PRELIMINARE PRIVIND FIDELITATEA ȘI VALIDITATEA

6.1. Obiective operaționale	126
6.2. Versiunea originală a Scalei pentru Evaluarea Riscului Recurenței Abuzului și/sau neglijării copilului în familie	126
6.3 Versiunea de lucru a Scalei pentru Evaluarea Riscului Recurenței Abuzului și/sau Neglijării în Familie (SERRANF)	128
6.4 Date tehnice despre administrarea Scalei pentru Evaluarea Riscului Recurenței Abuzului și/sau Neglijării în Familie (SERRANF)	130
6.5 Caracteristici socio-demografice ale familiilor din lotul pe care a fost experimentată scala și procedură.....	132
6.6 Caracteristici metrice ale scalei	136
6.6.1 Fidelitatea Scalei de Risc a Recurenței în Familie (SERRANF)	136
6.6.2 Validitatea/utilitatea SERRANF	139
6.7 Concluzii	156
CONCLUZII	158
BIBLIOGRAFIE	165
ANEXE	179